

БЕЗБЕДНОСТ

ТЕОРИЈСКО СТРУЧНИ ЧАСОПИС

МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД
ГОДИНА XLIX

4/07

БЕЗБЕДНОСТ
Часопис Министарства унутрашњих послова
Републике Србије

УРЕДНИШТВО

Помоћник министра, *Предраз Марих*
Саветник министра, доц. др *Горан Милошевић*
Начелник Управе полиције, *Младен Курибак*, генерал полиције
Начелник Управе саобраћајне полиције, *Стойадин Јовановић*,
генерал полиције
Заменик начелника Управе криминалистичке полиције,
Мијодраз Гуйић, главни полицијски саветник,
Заменик начелника Управе за стручно образовање, оспособљавање,
усавршавање и науку, проф. др *Бобан Милојковић*, полицијски саветник
Унапређење организације и функционисања стручног оспособљавања
и усавршавања, *Снежана Нововић*, саветник
Заменик начелника Одељења за границу Управе граничне полиције,
Небојша Пурић, главни полицијски саветник
Секретар Министарства омладине и спорта, *Сузана Шулејић*
Проф. др *Ђорђе Игњатовић*, Правни факултет, Београд
Проф. др *Андреја Савић*, Академија за дипломатију и безбедност
Проф. др *Ђорђе Ђорђевић*, Правни факултет, Београд
Доц. др *Дражан Васиљевић*, Криминалистичко-полицијска академија,
Београд

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др *Бобан Милојковић*

УРЕДНИК

Снежана Ковачевић

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР

Мирјана Губеринић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК

Звезда Јовановић

АДРЕСА УРЕДНИШТВА:

Булевар Зорана Ђинђића 104

телефон: 011/3148-734

телефакс: 011/3148-749

e-mail: upobr@mup.sr.gov.yu

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРОМЕСЕЧНО

ТИРАЖ: 2.000 примерака

ШТАМПА: Војна штампарија,

Ресавска 406, Београд

САДРЖАЈ

ТЕОРИЈСКИ РАДОВИ

- Др Драган Манојловић 5 ПОЈАМ, ТИПОЛОГИЈА И СТРУКТУРА КРИМИНАЛИСТИЧКО ОБАВЕШТАЈНИХ ИСТРАЖИВАЊА
- Мр Жељко Мојсиловић 14 РЕШАВАЊЕ КОНФЛИКАТА ПРЕГОВОРИМА
- Горан Николић 33 ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ПОЛИЦИЈЕ – ИНТЕРПОЛ
- Мр Немања Маринковић 58 ЗАМИСАО ГЛОБАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ – СА ИЛИ БЕЗ НАЦИОНАЛНЕ

СТРУЧНИ РАДОВИ

- Др Драгана Коларић 70 (НЕ)УСКЛАЂЕНОСТ КАЗНЕНЕ ПОЛИТИКЕ ЗАКОНОДАВЦА И КАЗНЕНЕ ПОЛИТИКЕ СУДОВА КОД КРИВИЧНОГ ДЕЛА УБИСТВА
- Доц. Дане Субошић,
мр Зорица Вукашиновић-
-Радојичић 92 СТАТУСНА ОБЕЛЕЖЈА ПОЛИЦИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У СРБИЈИ
- Проф. др Бобан Милојковић 108 САВРЕМЕНИ ГЕОТОПОГРАФСКИ МАТЕРИЈАЛИ ЗА ПОТРЕБЕ ПОЛИЦИЈЕ – КАРАКТЕРИСТИКЕ И НАЧИН КОРИШЋЕЊА
- Др Весела Радовић 140 ЗАШТИТА ОД ПОЖАРА У РОМСКИМ НАСЕЉИМА НА ТЕРИТОРИЈИ ВОЈВОДИНЕ
- Мр Зоран Тодоровић 150 БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТ ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ НЕКИХ РАЗВИЈЕНИХ ЕВРОПСКИХ ЗЕМАЉА И ЗЕМАЉА У ТРАНЗИЦИЈИ
- Доц. др Допсај М.
Проф. др Благојевић М.
мр Вучковић Г. 166 НОРМАТИВНО-СЕЛЕКТИВНИ КРИТЕРИЈУМ ЗА ПРОЦЕНУ БАЗИЧНО МОТИРИЧКОГ СТАТУСА КАНДИДАТА ЗА ПРИЈЕМ НА СТУДИЈЕ КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКЕ АКАДЕМИЈЕ У БЕОГРАДУ

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ

- Др Ђурица Амановић 184 ИСТОРИЈСКИ КОРЕНИ И РАЗВОЈ СПЕЦИЈАЛНОГ ФИЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА

ПРИКАЗИ

- Проф. др Милан Милошевић 203 „ЕКОЛОШКА КРИМИНАЛИСТИКА“

CONTENTS

THEORETICAL WORKS

Dragan Manojlović, Ph. D	5	CONCEPT, TYPOLOGY AND STRUCTURE OF CRIME INTELLIGENCE RESEARCH
Željko Mojsilović, MA	14	CONFLICT SETTLEMENT BY MEANS OF NEGOTIATION
Goran Nikolić, BA	33	INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF THE IOCP – INTERPOL
Nemanja Marinković, MA	58	THE CONCEPT OF GLOBAL SECURITY – WITH OR WITHOUT NATIONAL

PROFESSIONAL REPORTS

Dragana Kolarić, Ph. D.	70	PREVENTION AND SUPPRESSION OF CRIMINAL HOMICIDE
Dane Subošić, Ph. D. Zorica Vukašinović- -Radojičić, MA	92	STATUS CHARACTERISTICS OF SERBIAN POLICE ORGANIZATION
Boban Milojković, Ph. D.	108	CONTEMPORAY GEO-TOPOGRAPHIC MATERIALS FOR POLICE PURPOSES, THEIR FEATURES AND APPLICATION
Vesela Radović, Ph. D.	140	FIRE PROTECTION IN ROMA SETTLEMENST IN THE VOJVODINA
Zoran Todorović, MA	150	ENVIRONMENTAL PROTECTION AND IMPROVEMENT IN SOME DEVELOPED EUROPEAN COUNTRIES AND COUNTRIES IN TRANSITION FROM SAFETY POINT OF VIEW
Dopsaj, M., Ph. D. Blagojević, M., Ph. D. Vučković, G., MA Sci.	166	NORMATIVE SELECTION CRITERION FOR ESTIMATION OF BASIC MOTORIC STATUS (BMS) OF THE CANDIDATES FOR THE ACADEMY OF CRIMINALISTIC AND POLICE STUDIES IN BELGRADE

POLICE HISTORY

Djurica Amanović, Ph. D.	184	HISTORICAL ROOTS AND DEVELOPMENT OF SPECIAL PHYSICAL EDUCATION
--------------------------	-----	--

REVIEWS

Milan Milošević, LLD.	203	MARINA MALIŠ SAZDOVSKA – ECOLOGICAL CRIMINOLOGY
-----------------------	-----	---

Др Драгана КОЛАРИЋ
Криминалистичко-полицијска академија Београд

(Не)усклађеност казнене политике законодавца и казнене политике судова код кривичног дела убиства

УДК: 005.44:343.434

Апстракт: Од свих кривичних дела, убиство се сматра једним од најтежих. Њиме се човек лишава најосновнијег, најелементарнијег и најважнијег права, а то је право на животи. Данас не постоји кривично законодавство које не штити ово највредније добро човека. Сваким убиством човечанство губи једног члана своје друштвене заједнице, а човеку се одузима животи, што је ненадокнадиво добро. Због тога, ово кривично дело изазива велику пажњу како у кривичној правној теорији, тако и у законодавству и пракси.

Проучавајући политику кажњавања ових кривичних дела, покушали смо да утврдимо карактеристике и тенденције у казненој политици судова у процесуирању кривичних дела убиства као и врсту и висину изречених кривичних санкција. На овом месту нећемо занемарити ни значај који превенција, и генерална и специјална, може да има у сузбијању овог деликта.

Политику кажњавања ових кривичних дела испитали смо уз помоћ података Завода за статистику Републике Србије. Овом приликом, користили смо материјале који се односе на кривична дела против живота и тела њих убиства у Србији у периоду од 1993. до 2002. године. Овај период сматрамо довољно дугим да бисмо могли да утврдимо одређене тенденције у политици кажњавања.

Кључне речи: кривично дело убиства, казнена политика, људска права, суд.

Увод

Казнена политика представља саставни део политике сузбијања криминалитета. Ако под појмом „политика“, у најширем смислу, схватамо све свесне друштвене делатности које теже постизању одређених циљева,¹ а политику сузбијања криминалитета као рационалну

¹ Краус, Б.: *Развој, карактеристике и основни проблеми казнене политике у Југославији*, у: Проблеми казнене политике судова, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1973. година, страна 19.

и организовану делатност усмерену на сузбијање криминалитета (Стојановић, 1991:14) – превентивним и репресивним мерама, онда казнену политику можемо одредити као рационалну практичну делатност судова у примени казни и других кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела тј. као укупност изречених кривичних санкција од стране судова у одређеном временском периоду и на одређеној територији (Стојановић, 1991:74). Циљ казнене политике је да се применом принудних мера, предвиђених у кривичном законодавству, делује у правцу успешног сузбијања криминалитета.²

Посебну пажњу, у вези са казненом политиком, обратићемо на два питања. Прво, каква је казнена политика судова у односу на једно од најтежих кривичних дела у нашем кривичном законодавству и друго, да ли казнени распони који постоје у нашем кривичном законодавству остављају довољно могућности да се у поступку индивидуализације изрекне сразмерна и праведна кривична санкција, имајући у виду конкретно учињено кривично дело и личност учиниоца. Јасно је да казнену политику поред законодавца, воде и судови. Наиме, законодавац је тај који одређује основна општа решења: која се дела сматрају кривичним делима, одређује кривичне санкције које се могу применити, максималне и минималне мере појединих санкција тј. одређује врсте казни и њихове најмање и највеће мере. Са друге стране је казнена политика судова који имају широк простор за слободно одлучивање, како у погледу избора врсте кривичне санкције, тако и у погледу одмеравања казне (Стојановић, 1991:74). У склопу јединствене казнене политике која се води у једној земљи, најзначајније компоненте су казнена политика законодавца и казнена политика судова, које би требало да су међусобно усклађене и да се на известан начин допуњавају.³

У којој мери та усклађеност тј. неусклађеност постоји код кривичног дела убиства, утврдићемо судско-статистичком анализом. Пре тога, осврнућемо се на сталну дилему која се односи на превенцију и репресију и питање колики значај може да има превенција код једног од најтежих кривичних дела из Кривичног законика Србије. Убиство је увек било у центру пажње и судске праксе и теоретичара кривичног права. Најчешћа питања која се постављају тичу се његовог сузбијања, а посебно односа између превентивних и репресивних средстава, јер савременом друштву поред репресивних средстава, која се примењују према учиниоцу по завршеном кривичном делу, стоје на располагању и превентивна средства.

² Краус, Б.: *op. cit.*, страна 19.

³ Ђорђевић, М.: *Кривично законодавство и казнена политика*, у: Проблеми казнене политике судова, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1973. година, страна 16.

Однос превенције и репресије на плану спречавања и сузбијања кривичног дела убиства

Политика сузбијања криминалитета, као посебна самостална грана у оквиру кривичних наука, дејствује превентивним и репресивним средствима. То је дисциплина која се бави сузбијањем криминалитета. Она је практична и научна дисциплина. Као практична делатност, она има за крајњи циљ што ефикаснију заштиту одређених вредности и добара у једном друштву од друштвено опасних понашања (Стојановић, 1991:14). Као научна дисциплина, пошто су одређени циљеви друштва на плану сузбијања криминалитета, она на научним основама, изграђује ефикасна средства и методе, односно рационалан, усклађен и ефикасан концепт у спречавању и сузбијању ове друштвене појаве (Радуловић, 1999:13). Најкраће речено, она проучава и настоји да усаврши средства за борбу против криминалитета. Та средства се деле на превентивна и репресивна. Ранија политика сузбијања криминалитета ослањала се, углавном, на репресивне мере према учиниоцу кривичног дела и, међу њима, казна је дуго година била једина мера реаговања на криминалитет. Овакав начин размишљања се углавном заснивао на ужем схватању политике сузбијања криминалитета. Према том ставу, криминална политика је везана за кривичноправну догматику, за науку кривичног права у ужем смислу. Она не би требало да се креће ван правне сфере и у тим оквирима од ње се очекује са једне стране допринос у унапређивању кривичног законодавства и кривичног правосуђа, а са друге, изналажење, усклађивање и усавршавање најсврхисходнијег система репресивних и превентивних мера, уз ограничење да су у питању мере кривичноправног карактера. Ужи појам криминалне политике припада старијој теорији и своје исходиште има у учењу класичне школе (Радуловић, 1999:17–18). Данаас, међутим, постоји читава лепеза различитих инструмената који представљају значајне мере реаговања на криминалитет. Савремено схватање политике сузбијања криминалитета истиче да је кривично право само једно од средстава у спречавању и сузбијању криминалитета. Основно обележје ширег појма криминалне политике, јесте схватање политике превенције, не само као превентивно деловање на учиниоца кривичног дела кривичноправним мерама које су мере *post delictum*, већ и као систем укупних мера које друштво предузима у различитим областима, а које су управљене на спречавање да до кривичног понашања дође, мере *ante delictum* (Радуловић, 1999:18).

У овом делу рада осврнућемо се, прво, на основне принципе политике сузбијања криминалитета и њихов однос према кривичном делу убиства. Посебно ћемо размотрити значај који превенција може да има у сузбијању кривичног дела убиства, као и њену интеракцију са репресијом.

Политику кажњавања за кривично дело убиства најцелисходније је анализирати на бази статистичких података које поседујемо. У вези са већ познатим слабостима статистике и сумњама које оне изазивају у погледу прецизности одређивања односа откривених убиства према стварно извршеним, истичемо да њихови учиниоци поступају много прикривеније, опрезније од осталих и да их је с тога много теже открити. На овом месту скрећемо пажњу и на чињеницу, да основни скуп онакав каквим га приказује статистика, не садржи и сва кривична дела убиства због њихове тамне бројке. Разлози због којих нам кривична дела и њихови извршиоци остају непознати, многобројни су и разноврсни. У сваком случају, истичемо да је откривање најопаснијих убица знатно теже него у случајевима неких других лакших кривичних дела.

Пре него што пређемо на анализу осуда за кривична дела убиства у Србији и путем табела изразимо врсте санкција које су изрицали судови у нашој земљи за иста дела, рећи ћемо нешто о основним принципима казнене политике а посебно о односу превенције и репресије, као основним средствима којима се служи ова дисциплина.

Основни принципи политике сузбијања криминалитета су: принцип правне државе, принцип ограничења коришћења репресивних средстава, принцип легитимности, рационалности и хуманости.⁴

Основну садржину правне државе чини пуно остваривање начела законитости у смислу да закон, односно право, обавезује не само појединце него и државу, а са тим у вези и начело правне сигурности као и ограничење државне принуде законом (Стојановић, 1991:27). У погледу начела законитости од посебног значаја за остваривање правне државе је захтев за одређеношћу кривичноправних норми (*lex certa postulat*), што представља остваривање правнодржавности у формалном смислу. Остваривање начела правне државе у материјалном смислу, значи свођење кривичноправне интервенције на нужни минимум, у циљу заштите најважнијих добара која се на други начин не могу заштити (Стојановић, 1991:28). У ствари, ту се добрим делом ради о ономе што би се могло назвати материјалним критеријумима за одређивање граница кривичног права (Стојановић, 1991:31). Неспорно је да злочин убиства представља један од највећих и најтежих, јер се њиме угрожава ненадокнадиво добро, па у погледу првог захтева који правна државна поставља кривичноправној репресији, који се односи на пуно остваривање начела законитости, јасно је да су кривична дела убиства одређена законом и да су за њега прописане и кривичне санкције, које зависно од кривице учиниоца и других околности, показују велико диференцирање (почевши од казне затвора у максималном трајању па све до минималне казне затвора од шест месеци, која је за-

⁴ Види више: Стојановић, З.: *Политика сузбијања криминалитета*, Нови Сад, 1991, стране 23–40 и Радуловић, Љ.: *Криминална политика*, Београд, 1999, стране 30–44.

прећена за неке облике привилегованих убистава, а негде се казна ублажава и испод посебног законског минимума). У вези са другим сегментом принципа правне државе (правнодржавност у материјалном смислу) члан 3. Кривичног законика Србије одређује основ и границе кривичноправне заштите истичући да „заштита човека и других основних друштвених вредности представља основ и границе за одређивање кривичних дела, прописивање кривичних санкција и њихову примену, у мери у којој је то нужно за сузбијање тих дела“. Како се у случају заштите живота ради о најзначајнијој друштвеној вредности без које било које друго право не би имало никаквог смисла, јасно је да кривичноправна интервенција овде мора да буде шира и оштрија. Код заштите живота не долазе до изражаја неки познати криминалнополитички принципи, а то су принцип да је кривично право *ultima ratio*, односно да је оно субсидијарног карактера, тј. да га не би требало користити све док постоје друга средства и начини да се одређено добро заштити. Баш напротив, код заштите права на живот, долази до изражаја тврдња да је таква заштита самостална, целовита и примарна. Историјски посматрано, раније је наше кривично право било далеко од идеала по коме заштита основних права човека (где је право на живот на првом месту) представља центар свега. Некада је на првом месту била заштита државе и других општих добара (која су понекад сумњива управо у погледу тога да ли су општа, или се иза њих крије неки посебан интерес (Стојановић, 1991:32) и то на штету интереса појединца. Данаас, Кривични законик Србије представља значајан напредак, на плану правнодржавности у материјалном смислу, у односу на старо стање.

Из принципа правне државе у материјалном смислу, произилази захтев за ограничењем коришћења репресивних средстава, који пре свега, значи свођење кривичног права на минимум, као и коришћење мање репресивних кривичних санкција у оквиру кривичног права (Стојановић, 1991:33). Кривично дело убиства несумњиво представља веома опасно дело, прво, због честог вршења и друго, јер се њиме напада на најважнија добра друштва у целини али и сваког појединца тј. на живот човека. Због тога законодавац, у сузбијању овог крвног деликта, као основну кривичну санкцију, прописује казну лишења слободе. Наиме, за обично убиство је запрећена казна затвора од 5 до 15 година, за тешко убиство затвор најмање 10 година или затвор од тридесет до четрдесет година, убиство на мах је запрећено казном од једне до осам година а преостала три привилегована убиства затвором од шест месеци до пет година. Међутим, као што ћемо видети касније, структура изречених казни је веома разноврсна. Блаже казне се, нарочито, изричу учиниоцима привилегованих убистава. Такође, у одређеној мери је заступљена и условна осуда. На тај начин се излази у сусрет идеји о коришћењу мање репресивних кривичних санкција у оквиру кривичног права.

Принцип легитимности значи оправданост и прихватљивост одређених установа и норми. Да ли је казна лишења слободе која је прописана законом, за сузбијање кривичног дела убиства, неопходна мера у спречавању овог облика криминалитета? Јако је тешко, приликом инкриминисања одређених понашања и предвиђања мера за њихово сузбијање, уклопити захтев да не сме да се користи неко теже средство, уколико се неким лакшим средством може постићи исти циљ, захтев да се путем изречене кривичне санкције утиче на учиниоца кривичног дела да убудуће не врши кривична дела, као и да став јавног мњења тј. грађана у погледу прописаних кривичних санкција буде позитиван. Имајући у виду да убиства представљају тешка дела против живота људи, јасно нам је зашто је законодавац прописао казну лишења слободе за све облике овог деликта. Са друге стране, судија може, у складу са начелом законитости и слободног судијског уверења, да одмери казну учиниоцу дела, узимајући у обзир све околности дела, лична својства учиниоца, његово држање после учињеног кривичног дела, облик кривичне, јачину угрожавања и повреде и сл. и утврдити мању или већу меру прописане казне, ако су испуњени законом одређени услови. Овде постоји велики знак питања да ли се неком другом санкцијом уместо казне може остварити општа сврха кривичних санкција тј. сузбијање кривичног дела убиства, којим се повређује тј. уништава живот човека, као прва међу вредностима које штити кривично законодавство. Сматрамо да не може.

Принцип рационалности, пре свега, значи да се ради о делатности која има рационалан циљ, али исто тако и то да се у остваривању тог циља морају бирати рационална средства. Најпре да утврдимо који се циљ жели постићи инкриминисањем убиства. Предвиђањем овог дела у Кривичном законнику, законодавац штити живот свих људи, без разлике. Рационалност циља, дакле, неопориво постоји. Средство које се користи у сузбијању овог деликта, али и других, мора да испуни два захтева: да буде ефикасно и да негативне последице буду изостављене. Када је у питању други захтев да негативне последице буду изостављене, јасно је да казна лишења слободе није идеална, али је неопходна мера реаговања на ово кривично дело са изузетно израженим елементом насиља. Негативне последице се састоје у ограничавању слободе за одређени период времена, а то се опет одражава на личност осуђеног. Међутим, данас када је криминалитет раширио своје гране, не може се говорити о томе да ли су казне, уопштено говорећи, добре или лоше мере, већ да ли су оне неопходне у одређеном друштву. То важи и за казну лишења слободе, прописану за кривично дело убиства. Као што ћемо касније видети, с обзиром на учињен број кривичних дела убистава у посматраном периоду, јасно је да је у питању дело које се често вршило.

Један од основних принципа казнене политике је и принцип хуманости. Садријински, он означава хуманизацију система кривичних

санкција и њиховог извршења. Што се тиче нашег система кривичних санкција, може се рећи да је он на нивоу достигнуте хуманизације, или бар битно не заостаје, за другим европским земљама (Стојановић, 1991:40). У нашем систему кривичних санкција нема ни смртне казне ни доживотног затвора који су, као што ћемо видети, веома заступљене у другим земљама, кад је у питању убиство тј. његови тешки облици.

Поред мера репресије тј. кривичног права, које представља нужност у савременом друштву, одређени значај у превенцији кривичних дела убиства, имају и ванкривичноправна средства у области политике сузбијања криминалитета. Овом приликом набројаћемо само нека од њих: морал, јавно мњење, средства јавног информисања, породица, школа, социјално-медицинске мере, итд.⁵ Већина наведених мера су превентивног карактера и усмерене су на отклањање узрока који доводе до криминалитета. Значај превентивних мера у сузбијању криминалитета, па и кривичног дела убиства, је велики. Оне су усмерене на стварање таквих друштвених услова којима се отклањају ситуације које могу да утичу на лица да врше кривична дела. Мерама превенције требало би да се спречи да до криминалитета уопште дође. Однос између репресије и превенције је заправо однос који постоји између кривичног права, као нужног облика реаговања на криминалитет, и социјалне контроле, као алтернативног начина реаговања. Механизам репресије, по правилу, ступа на сцену након извршеног кривичног дела. Његов циљ је да се, после законом утврђеног и спроведеног поступка, изрекне од стране суда, одговарајућа кривична санкција. За разлику од механизма репресије, превенција делује и пре извршеног кривичног дела, путем утицаја на ширу јавност, и после, путем утицаја на самог извршиоца.

Наука данас јасно стоји на становишту да се тешки облици криминалитета могу сузбити само заједничким дејством превентивних и репресивних мера. Ефикасна борба против криминалитета захтева страну, организовану и планску друштвену активност, у циљу, у првом реду, утврђивања узрока вршења кривичних дела, те деловања у правцу отклањања тих узрока, чиме би се пресекли корени криминалног понашања. Јасно је, према томе, да је борба која је усмерена само на последице криминалитета унапред осуђена на пропаст, и да је неопходно утврдити његове узроке и снаге оријентисати, поред примене репресивних средстава, и на превентивно деловање.

Основни елементи превенције убиства су: законодавна регулатива, едукација и мотивација, а које дејствујући синхронизовано и дуготрајно, обезбеђују раст и развој здраве личности, одговорне, дисциплиноване, спремне да одложи задовољство (алкохол, дрога), са позитивним системом вредности и здравим стилем живота (Николић, Димитријевић 2002:189). Превенција насиља почиње у породици, као

⁵ Више о овим мерама: Стојановић З.: *op. cit.*, стране 91–99.

основној ћелији друштва, али се наставља у школи, у медијима, у здравству и уопште у свакодневном животу, у коме се долази у контакт са другим људима. Јер агресија се развија у друштву у коме је прихватају појединци, најчешће млади. Унета у млад организам, она разара позитивне емоције и мисли и као ћелије рака „разара и здраво ткиво“ младе личности, а што се мора сузбијати и спречавати, одговарајућим свеобухватним мерама (Николић, Димитријевић 2002:190).

Иако звучи као избледела фраза, превенција би, и генерална и специјална, код овог кривичног дела, морала да има велики значај, али је скоро тешко и замислити неко убиство које није било мотивисано неким спољним или унутрашњим фактором. У пракси су познати случајеви да не би дошло до убиства да се благовремено реаговало на неку конфликтну ситуацију (свађа око имовине, поремећени брачни односи, љубомора, алкохолисаност и сл), да су неке претње биле озбиљно схваћене од државних органа и да су у том смислу предузимане одговарајуће превентивне мере.⁶

Чињеница је да се друштво до сада бранило од насиља, пре свега, кривичним законодавством тј. ослањајући се на законодавну и извршну власт, полицију и судство. Слажемо се са тврдњама да је неопходно да свако друштво усвоји политику, стратегију тј, направи један свеобухватан програм превенције насиља сваке врсте, који би своје дејство требало да производи још од најранијег детињства (Николић, Димитријевић 2002:188–191). Такође, чињеница је да кривично право са својим системом кривичних санкција, иако представља главно репресивно средство у сузбијању криминалитета, има и значајну превентивну димензију. Сврха казне је, у оквиру опште сврхе кривичних санкција, спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела, утицање на друге да не чине кривична дела и изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона.

Желимо да истакнемо да висок проценат откривених учинилаца кривичног дела убиства, представља један од главних фактора превентивног деловања. Нека истраживања у криминалној политици показују да умишљајни учиниоци кривичних дела у високом проценту (чак и преко 80%) не би приступили вршењу кривичних дела, да су за извесно знали да ће бити откривени као учиниоци истих, или једноставније речено, резултати тих истраживања показују да се кривична дела врше са уверењем да извршиоци истих неће бити откривени.⁷ Централна улога у том погледу припада полицији. Од њеног ефика-

⁶ Лазаревић, Љ.: *Убиства у југословенском кривичном законодавству-de lege lata u de lege ferenda*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000. година, страна 7.

⁷ Пековић, Н.: *Казнена политика у Државној заједници Србија и Црна Гора и њен утицај на превенцију криминалитета*, РКК, бр. 2–3/2003, Београд, страна 177.

сног и благовременог реаговања, у смислу откривања дела и хватања учинилаца, зависе све остале делатности државних органа. У том смислу, требало би радити на кадровском и техничком опремању припадника полиције.

Еволуција кажњавања за кривично дело убиства

Пре него што се осврнемо на ефикасност кривичних санкција, у сузбијању кривичног дела убиства, на садашњем нивоу развоја, рецимо нешто о првобитним формама реаговања на кривично дело убиства.

Развојем људског друштва напредовали су и најразличитији облици реаговања на штетне испаде. У почетку се није могло говорити о организованим активностима у сузбијању најразличитијих деликата. То су биле углавном спонтане реакције под великим утицајем религије.

Тако, у првобитном степену развоја људске цивилизације, сматрало се да прекршиоце утврђеног кодекса понашања стиже казна од природних сила. У тој еволуцији, следећи корак је представљала мера протеривања из заједнице и крвна освета. Интересантно је да су се неке од мера примитивне реакције задржале до данас. Ту мислимо на крвну освету која је још присутна у неким заосталим подручјима наше земље.

Формирањем првих робовласничких држава постављају се и прве норме које штите робовласнике тј. њихове привилегије. Основне санкције, ако се у то време може говорити о кривичним санкцијама, су талион, композиција или откупнина, смртна и телесне казне. Висина накнаде се углавном заснивала на споразуму, обичају, а зависила је и од тога којој класи припада жртва убиства. Убиство роба се сматрало повредом имовине робовог господара, али ако роб убије неког чекага смртна казна (Живановић, 1938:30). У доба царства у Риму отмени грађани су кажњавани депортацијом (са конфискацијом), а незнатнији, смрћу (Живановић, 1938:30).

Суровост кажњавања и арбитрерност у изрицању кривичних санкција бива оштро критикована од стране напредних теоретичара у буржоаском друштву. У том периоду нарочито је запажен рад Ч. Бекарије, који је критиковао тадашње кажњавање и залагао се, да се казне предвиђају само законом и да казна мора да буде сразмерна врсти и тежини кривичног дела. До француске буржоаске револуције, правна историја казни за убиства се своди на историју мучења, у сврху кажњавања за извршење смртне казне за убиство (Живановић, 1938:30). Француска Декларација о правима човека и грађанина из 1789. године, садржи извесна начела о кажњавању преступника. Тако, у члану 6. Декларације предвиђа се једнакост за све грађане, било да се ради о њиховој заштити или кажњавању.

У енглеском правном систему тешко убиство (murder) повлачи за собом обавезну казну доживотног затвора. Судија нема право да мења ову казну. Он може само, приликом изрицања ове казне, да препоручи да би осуђени требало да одлежи одређени број година, нпр. 20, пре него што би био пуштен. Интересантно је да државни секретар може да ослободи особу осуђену на доживотни затвор, било када у току тог рока. Државни секретар није везан препоруком судије, мада се истиче да би њено непоштовање повећало притисак јавности за враћање смртне казне, која је укинута Законом о убиству (аболицији смртне казне) 1965. године.⁸

Из разлога што одлуке о пуштању на слободу учинилаца тешких убистава, појединих већ након неколико година, других након изузетно дугог периода проведеног у затвору или неких који нису провели ни дан у затвору, доносе представници извршне власти, приватно, без заступника затвореника, без потребе да се претходно изнесу разлози за то, без могућности жалбе и понекад на политичкој основи, било је предлога за (Ashworth, 1999:266). Бројни научници и правници, укључујући и Одабрани Комитет за тешка убиства и доживотну робију Куће Лордова, предлагали су да се казна доживотног затвора замени казном затвора у максимуму до доживотног трајања и да одлуку о пуштању на слободу доноси суд. Међутим, више узастопних влада одбило је такву реформу (Ashworth, 1999:267). Дакле, када је особа осуђена за тешко убиство, судија је везан законом на изрицање казне доживотног затвора. У случају постојање неких околности које доводе до квалификације дела као voluntary manslaughter (провокација), судија има дискреционо право да изрекне било коју казну до максимума доживотног затвора. Он тада може да узме у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности и одмери казну коју сматра најадекватнијом. Већина казни за ово убиство варира од две до осам година. Уколико судија сматра да у неком од тих случајева казна не би била прихватљива, он може да пресуди потпуно ослобођење од казне.

У Америци, у појединим савезним државама, и даље постоји смртна казна. Тако, нпр. у држави Тексас прави се разлика између тешког убиства за који је забрањена смртна казна и тешког убиства за које није забрањена смртна казна.⁹ Слично је и у држави Монтана, где закон истиче да лице које је проглашено кривим за промишљено убиство, као најтежи облик убиства, чека смртна казна, осим ако је оно млађе од 18 година.¹⁰ У већини америчких држава казна за тешко убиство је доживотни затвор, а за привилеговано убиство, прописана ка-

⁸ Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965.

⁹ <http://www.capitol.state.tx.us/statutes/pe/pe0001900.html#top> скинуто дана 16. 06. 2005. године.

¹⁰ <http://www.buffalo.edu/law/bclc/resource.htm> скинуто дана 16. 06. 2005. године.

зна варира од државе до државе. У Минесоти нпр. казна затвора за manslaughter износи до највише 15 година.¹¹

У Канади свако ко учини тешко убиство првог или другог степена ће да буде осуђен на доживотну робију. Како се у закону наглашава, то је минимална казна за ове тешке облике убиства. Када је у питању привилеговано убиство (manslaughter) прави се разлика да ли је у његовом извршењу коришћено ватрено оружје или не. Ако је учињено уз употребу ватреног оружја, онда је казна затвор од минимум четири године до доживотног затвора, а у свим осталим случајевима затвор до доживотног и без назначења посебног минимума. За чедоморство прописана је казна затвора до пет година.¹²

У Индији, лица осуђена за тешко убиство могу да буду кажњена смртном казном или доживотним затвором. Судијама је препуштено да изграде сопствене оријентире за изрицање једне или друге казне. Закон, такође, не прописује минимални период након кога они који су осуђени на доживотни затвор, могу да поднесу молбу за условни отпуст. Врховни суд Индије је, да би ограничио изрицање смртне казне, изградио директиве по којима се ова казна може изрицати само у посебно гнусним случајевима.¹³

Када је реч о казни за тешко убиство у Аустралији, иако све државе прописују доживотни затвор, услови за изрицање се разликују од суда до суда. Тако, Северна Територија, Квинсленд, Јужна Аустралија, Тасманија и Западна Аустралија прописују обавезну казну доживотног затвора за тешко убиство (murder). Поред тога, у Квинсленду судија који изриче пресуду мора да пропише период током кога није дозвољена могућност условног отпуста. Он мора да буде бар 20 година за вишеструке убице и специјалне повратнике. Државе које не прописују обавезну казну доживотног затвора су: Главна аустралијска територија, Нови Јужни Велс и Викторија. У Новом Јужном Велсу од суда се нпр. захтева да изрекне доживотни затвор „када је степен кривице током извршења кривичног дела толико висок да се интересу друштва за одмазду, кажњавање, заштиту заједнице и застрашивање може изаћи у сусрет искључиво изрицањем такве казне“.¹⁴

Посебно је интересантан Кривични законик Швајцарске, који према француској традицији прави разлику између три врсте казне лишења слободе. То су: покајнички затвор (Zuchthaus), затвор (Gefängnis), и задржавање, притвор (Haft). За тешко убиство (mord) прописан је покајнички затвор (строги затвор) од најмање десет година или доживотни затвор. Обично убиство је забрањено покајничким затвором од најмање пет го-

¹¹ <http://www.revisor.leg.state.mn.us/stats/609/185.html> скинуто дана 16. 6. 2005. године.

¹² <http://laws.justice.gc.ca/en/C-46/41234.html> скинуто дана 23. 6. 2005. године.

¹³ Yeo, S; Canadian, Indian and Australian Perspectives on Murder: A Comparative Study, in *The Law of Homicide, Provocation and Self-Defence: Canadian, Australian and other Asia-Pacific Perspectives*, Center for Asia-Pacific Initiatives, Canada, 2000, страна 30.

¹⁴ Ibidem.

дина. Убиство на мах се кажњава покајничким затвором (Zuchthaus) до највише десет година или затвором (Gefängis) од једне до пет година. Убиство на захтев се кажњава затвором (Gefängis) без назначења посебног минимума или максимума. Исти је случај и са чедоморством. У том случају, узима се у обзир општи минимум и максимум затвора (Gefängis) а то је три дана до три године. Покајнички затвор (Zuchthaus) представља најтежу казну лишења слободе, која се може изрећи у трајању од једне до двадесет година и тамо где је изричито прописано у доживотном трајању. Нехатно убиство се кажњава казном затвора (Gefängis) или новчаном казном. И у овом случају максимум казне затвора је три године, а новчане казне 40.000 швајцарских франака.

Доживотна казна у строгом, покајничком затвору је најтежа казна предвиђена кривичним законом Швајцарске. Она сме да се примени, само тамо где је закон изричито предвиђа. Код тешког убиства је алтернативно предвиђена уз строги затвор од најмање 10 година. Уставно правна проблематика казне доживотног лишавања слободе је решена институцијом условног пуштања после 15 година трајања казне. Условно пуштање долази у обзир најраније након 15 година издржавања казне. Испитивање услова пуштања требало би да се врши службеним путем и благовремено, да би одлука била донета пре истека 15 година. То је неопходно већ због тога што пуштање мора благовремено да се припреми. Осим тога, онај на кога се то односи, требало би да има могућност да у случају негативне одлуке може да искористи правна средства. Против одбијања превременог отпуштања може да се уложи жалба Савезном суду (Schubarth, 1982:44).

У Кривичном законнику Немачке за убиство је забрањено доживотним затвором, убиство затвором од најмање пет година, убиство на захтев и убиство на мах затвором од шест месеци до пет година и нехатно убиство лишавањем слободе до пет година или новчаном казном.¹⁵

Аустријанци за убиство прописују алтернативно казну лишења слободе од десет до двадесет година или доживотни затвор. Убиство на мах се нешто строжије кажњава у односу на КЗ Немачке, лишавањем слободе од пет до десет година, убиство по захтеву лишавањем слободе од шест месеци до пет година, убиство детета при рођењу затвором, од једне до пет година и убиство из нехата затвором до једне године.¹⁶

Швеђани тешко убиство кажњавају затвором од десет година или доживотном робијом. Ако се ради о обичном убиству, изриче се затвор од шест до десет година, за чедоморство до шест година и за нехатно убиство забрањена казна је затвор до две године, а ако је дело ситно, новчана казна. У случају да је дело тешко, изрећи ће се затвор од шест месеци до шест година.

¹⁵ Кривични законик Савезне Републике Немачке са уводним законом за кривични законик и Војно кривичним законом, Центар маркетинг, Београд, 1998. година.

¹⁶ STRAFGESETZBUCH – Austria, JGG 1988. UNDSTG Nov. 1989, Wien 1989.

Норвешки законодавац за обично убиство прописује затвор од најмање шест година. Уколико су испуњене квалификаторне околности које законодавац прописује, затвор се изриче у трајању до највише двадесет једне године. За убиство детета при рођењу је забрањена казна од једне до осам година, а ако је учињено под посебно отежавајућим околностима до дванаест година. Нехатно убиство се кажњава затвором до три године, а ако је учињено под посебно отежавајућим околностима до шест година.¹⁷

Посматрајући упоредно право, уочавамо да кажњавање убиства показује велике осцилације. Негде се почиње смртном казном, негде доживотним затвором, а у неким законодавствима завршава се чак и новчаном казном (убиство из нехата). Овим прегледом обухватили смо само нека значајнија кривична законодавства.

Кривични законик Србије и судска казнена политика код кривичног дела убиства

Казнена политика кривичног законодавства у ширем смислу означава све законске одредбе ове гране права. И само одређивање кривичних дела као и услова за одговорност и примену кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела израз је одређене казнене политике законодавства.¹⁸ У ужем смислу, она се изражава у следећем: 1) у одређивању система кривичних санкција, 2) у одређивању максималне и минималне мере за поједине кривичне санкције, 3) у одређивању услова за примену појединих врста кривичних санкција, 4) у одређивању правила за одмеравање санкција, 5) у одређивању правила за замену или престанак примене санкција, 6) у одређивању услова за ослобођење од санкције, 7) у регулисању застарелости кривичног гоњења, 8) у регулисању давања помиловања и 9) у регулисању и давању амнестије.¹⁹

Законодавац у Србији, као основну санкцију за кривична дела убиства предвиђа казну лишења слободе. При томе, јасно је да кривица и опасност учиниоца није увек подједнака. Не улазећи на овом месту у расправу око сврхе и циља казне, желимо само укратко да одговоримо да ли је казна лишења слободе најподеснија за кривична дела убиства. Она је свакако најважнија казна у нашем систему кривичних санкција, а с обзиром да нема ниједног кривичног дела које је по својим последицама опасније, јасно је и да је она најцелисходнија. Она омогућава, с обзиром на разлике које постоје код појединих врста кривичних дела

¹⁷ The General Civil Penal Code, Act of 22. May 1902. No. 10 with subsequent amendments, the latest made by Act of 1 July 1994. No. 50, Norwegian Ministry of Justice, 1995.

¹⁸ Ђорђевић, М.: *Кривично законодавство и казнена политика*, ЈРКК, бр. 1–2/1986., страна 135.

¹⁹ Ibidem.

убиства, у поступку одмеравања, уз примену олакшавајућих и отежавајућих околности, велику поступност и диференцирање.

Посматрајући разне врсте убиства утврђујемо да његову најтежу форму представљају квалификована убиства за која, као што смо видели, многобројни модерни кривични законици предвиђају доживотне робије. Наш законодавац се определио за затвор од најмање десет година или затвор од тридесет до четрдесет година. До 31. децембра 2005. године за тешка убиства је била запређена казна затвора од најмање десет година или затвор од четрдесет година. Истичемо да и нашем кривичном законодавству није била страна смртна казна, која је егзистирала у нашем законодавству све до 2002. године (Службени гласник бр. 10/2002). Она је била прописана алтернативно уз казну затвора од најмање десет година за тешка убиства и тешке случајеве разбојништва и разбојничке крађе (ако је при њиховом извршењу неко лице са умишљајем лишено живота).

Кратко ћемо се осврнути на смртну казну у мери у којој је то неопходно за наше истраживање. Наиме, о смртној казни води се расправа деценијама, па нећемо погрешити ни ако кажемо да су последња два века сведоци разних препирки на тему да ли би смртна казна требало да постоји или не у кривичном законодавству. Устав Србије у складу са Европском Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, односно њеним протоколом бр. 13. истиче да у Србији нема смртне казне. Превагнули су, оправдано, разлози против смртне казне, који су заиста бројни. Навешћемо само неке од њих. Прво, ту је проблематика извршења смртне казне, која је повезана са бруталношћу и која је неподношљива друштвеном бићу које тежи миру и људскости. Против смртне казне говори и могућност судске заблуде. Додуше, није ни казна лишења слободe имуна од судске заблуде. Проблем судске заблуде се заоштрава код смртне казне из два разлога. Прво, након њеног извршења је разјашњење судске заблуде пуно теже, пошто осуђени не може више да се залаже за обнову свог поступка и не може да укаже на грешке у свом поступку. Осим тога, код неправедно изречене казне лишења слободe, пуштање на слободу је делимично могућа корекција, за коју нема места код смртне казне. Да такве судске заблуде увек изнова могу да се јаве, показује случај убиства Gross: Gross је 1959. г. осуђен од стране поротног суда Argau због убиства на доживотну казну. Међутим, 1971. године та пресуда је укинута. Да је Gross осуђен на смртну казну, не би могло да дође до обнове, у сваком случају исправка не би била могућа (Schubarth, 1982:42). Смртна казна би могла да буде *контрaпpодуктивна ујpавo за борбу пpотив насилних и пeрoристивних дела*. Извршилац који рачуна са тим да га очекује смртна казна још ће се са мање кочница латити оружја. Такође је спорно, да

ли држава може да се залаже за забрану убиства, када за себе саму предвиђа изузетак. Осим тога, постоји бојазан да смртна казна може да буде злоупотребљена против мањине. Тако је у Сједињеним Америчким Државама од 1930–1957. г. погубљено 3568 људи осуђених на смртну казну, од чега је црнаца било 53,6%. Код погубљених због силовања учешће црнаца је износило чак 89,5%. Једно истраживање у вези помиловања је показало да је од 439 убица црнаца, помиловано само 6%, а код белаца 17%. Учешће црнаца у америчкој популацији износи само око 10% (Schubarth, 1982:42). Држава, која озбиљно пледира да је демократска, модерна и хумана, мора да се заложи за укидање смртне казне не само у својој земљи, него и у другим, у мери у којој је то могуће. Живот човека је ипак најдрагоценије и најскупоценије друштвено добро. Такође, одавно је потврђено да смртна казна нема веће генерално превентивно дејство од временске казне лишавања слободе.

Ради лакше прегледности изложићемо, путем табеле 1, прописане казне за кривична дела убиства у Републици Србији, имајући у виду измене и допуне нашег кривичног законодавства у последњих неколико година.

Табела 1 – Прописане казне за кривично дело убиства у Републици Србији

ОБЛИК	Кривични законик Србије	Кривични закон Србије (од марта 2002. године)	Кривични закон Србије (до марта 2002. године)
Обично убиство	од 5 до 15 год.	затвор најмање 5 год.	затвор најмање 5 год.
Тешка убиства	најмање 10 или затвор од 30 до 40 год.	најмање 10 или затвор од 40 год	најмање 10 или смртна казна
Убиство на мах	од 1 до 8 год.	од 1 до 10 год.	од 1 до 10 год.
Убиство детета при рођењу	од 6 месеци до 5 год.	од 3 месеца до 3 год.	од 3 месеца до 3 год.
Нехатно лишење живота	од 6 месеци до 5 год.	од 6 месеци до 5 год.	од 6 месеци до 5 год.
Лишење живота из самилости	од 6 месеци до 5 год.	-----	-----

После ове табеле, неопходно је још неколико напомена. Прво, у време када је била алтернативно прописана смртна казна са казном затвора од најмање десет година за тешка убиства, уместо ње се по тадашњем члану 2а. ст. 4. КЗ РС могла изрећи казна затвора од двадесет година. И друго, општи максимум казне затвора износио је тада петнаест година. Ове напомене су нам важне да бисмо што прецизни-

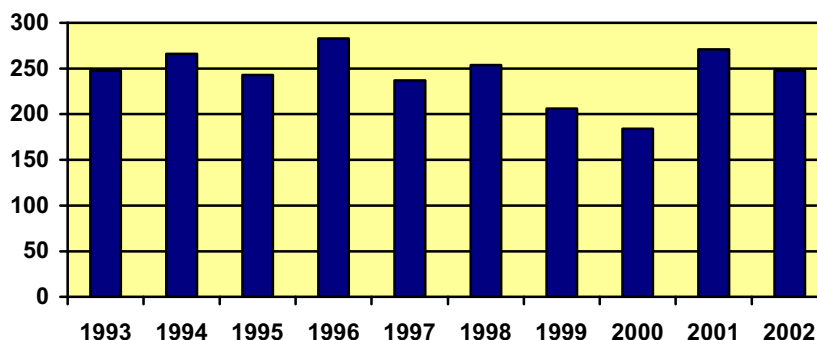
је сагледали казнену политику судова у домену кажњавања најтежег деликта насиља.

Прелазећи на приказ података у вези са казненом политиком судова у Републици Србији, истичемо да се материјали које смо користили односе на кривична дела против живота и тела тј. убиства у Србији, у периоду од 1993. до 2002. године. Овај временски размак сматрамо довољно дугим да бисмо могли утврдити одређене тенденције. Као почетну годину посматрања узели смо 1993. годину, а као завршну 2002. годину. За наше истраживање је нарочито важно истаћи да 1993. година представља годину енормне инфлације и пада животног стандарда грађана, што је све утицало на повећано вршење кривичних дела са елементом насиља. Ту су и друге објективне околности које утичу на нагли пораст броја извршења кривичних дела убиства. Наиме, као последица ратних дејстава у две бивше републике СФРЈ – Босне и Херцеговине и Хрватске и услед ратних дејстава у Србији на Косову дошло је до значајних промена. Прва промена се огледа у становништву које живи на територији Србије (неколико стотина хиљада избеглица из БиХ и Хрватске, као и са Косова и Метохије потражиле су уточиште на ужем подручју Србије), а друга се тиче велике количине ватреног оружја које се нашло у поседу грађана. Све су то чињенице које су погодиле и утицале на кретање кривичних дела убиства. Такође, напомињемо да се сви подаци које износимо од 1999. године више не односе на територију Косова и Метохије.

Пре него што утврдимо да ли је казнена политика судова, када су у питању кривична дела убиства била блага, адекватна или оштра, приказаћемо бројно стање и кретање осуђених лица за кривична дела убиства у односу на кривична дела против живота и тела у периоду 1993–2003. година. У поменутом периоду 1993–2002. година у Србији је укупно осуђено 357.439 лица. Од тога 38.693 лица за дела против живота и тела, а 2.440 лица за кривична дела убиства. То значи да убиства у маси целокупног криминалитета, у посматраном периоду, чине 0,68%, или у односу на дела против живота и тела 6,3% (графикон 1).

Графикон 1 – Бројно стање и кретање осуђених лица за Кривична дела убиства у односу на кривична дела против живота и тела у периоду 1993–2003. године

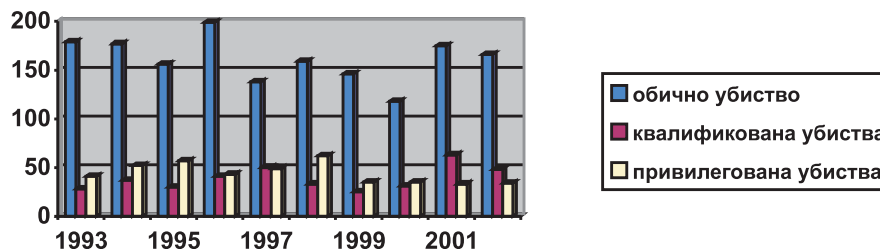

Дијаграм 1 – Осуђена људска лица за кривична дела убиства у периоду 1993–2002. година

Већ летимичан поглед на дијаграм 1, показује да кривична дела убиства нису показивала неке велике осцилације у деценији коју смо посматрали. Прве 1993. године осуђено је 248, 1994. године 266, 1995. године 243, 1996. године 283, 1997. године 237, 1998. године 254, 1999. године 206, 2000. године 184, 2001. године 271 и 2002. године 248 лица. По броју осуђених издвајају се 1996. и 2001. када је тај број нешто већи у односу на остале посматране године. Генерално, посматрајући све облике кривичног дела убиства у целини, можемо закључити да значајнијих колебања нема, односно не уочавамо неку сталну тенденцију повећања односно смањивања осуђиваности за посматрана дела. Присуство малих бројева не омогућава уочавање одређеног тренда и карактеристика. Али, ако се уместо посматрања свих убистава у целини фокусирамо на само тешка, или само обична убиства, уочавамо неколико одступања од уједначености коју смо констатовали.

Осуђена лица за кривично дело обичног убиства, укупно њих 1613, чине 66,1% свих осуђених лица, за све облике кривичног дела убиства у периоду 1993–2002. За убиство на свиреп или подмукао начин осуђено је 156 лица, што је 6,39%, за убиство при безобзирном насилничком понашању 51 лице што је 2,09%, за убиство којим се са умишљајем доводи у опасност живот још неког лица 5 особа што је 0,2%, за тешка убиства према побудама извршења (из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из крвне или безобзирне освете или из других ниских побуда) осуђено је 102 лица што је 4,18%, за убиство службеног или војног лица 5 лица што је 0,2%, за убиство више лица 67 особа што је 2,75%, за убиство на мах 151 лице што је 6,18%, за убиство из нехата 188 лица што је 7,7% и за убиство детета при рођењу 102 лица што је 4,18%.

Однос између осуђених лица за обично убиство, тешка убиства и привилегована убиства показаћемо и путем дијаграма 2.

Дијаграм 2 – Однос између осуђених лица за обично убиство, тешка убиства и привилегована убиства у периоду 1993–2002. година

Дакле, у посматраном периоду, од 2.440 осуђених лица за све облике кривичног дела убиства, предњаче учиниоци обичних убистава чак 1613 лица што је 66,1%. За тешка убиства осуђено је укупно 386 лица што износи 15,81%, а за привилегована 441 особа на шта отпада 18,07% од укупно броја. У случајевима тешког убиства били су заступљени сви облици које закон предвиђа. По малом броју заступљености, издвајају се убиство којим се са умишљајем доводи у опасност живот још неког лица, свега 5 случајева за десет година, и убиство службеног или војног лица, такође, само 5 случајева. Интересантно је да је законодавац код кривичног дела убиства службеног или војног лица, у Кривичном законнику Србије, проширио криминалну зону и обухватио и друга лица при вршењу службене дужности а не само при вршењу послова државне или јавне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. Да ли ће се у наредном периоду тај број променити у правцу његовог повећања или ће напротив ово поштравање репресије утицати на њихово смањење остаје нам да видимо.

Иначе, анализирајући наведени период у 2001. години је донето највише одлука за тешко убиство, чак 63, што је дупло више него у 2000. години када је тај број износио 31. Уопште, посматрајући четворогодишњи период од 1999. до 2002. године, тешко је не приметити да је у току 2001. и 2002. године донето дупло више осуђујућих пресуда за тешка убиства (укупно 111), него у току 1999. и 2000. године (укупно 56). Слична слика постоји и када су у питању обична убиства, само што је та разлика за нијансу мања (период 1999–2000. година 264 обична убиства и период 2001–2002. година 341).

Кривична дела убиства спадају у категорију најтежих и најопаснијих кривичних дела па су за њих и прописане „строге“ казне, као што смо то видели у табели 1. Ретрибутивно-репресивна улога казне и њена подобност да изрази друштвену осуду учиниоцу кривичног дела, путем социјално-етичког прекора, омогућује произвођење потребног превентивног дејства и остваривање функције специјалне и генералне превенције, а због остваривања опште сврхе кажњавања и сузбијање друштвено опасних делатности. Управо због таквог циља казне и по-

ред њене ретрибутивне природе, у недостатку других опробаних и верификованих средстава, она представља потребу од чијих се услуга наше друштво на овом степену развитка не може одрећи.²⁰ Ово што је речено још више важи када је у питању кривично дело убиства, односно његове квалификоване и привилеговане форме.

Има примедби од стране јавног мњења да се за ова кривична дела изричу благе казне. Јавност показује велику нетрпељивост већ према самој чињеници да се ова кривична дела појављују у нашој средини. Због тога се тражи максимална ефикасност у сузбијању ових појава. Сигурно је да су ова кривична дела један од најтежих деликата у прошлости, само су се временом, што је природно, измениле историјске прилике, убиства су еволуирала што је довело до велике осетљивости јавности на ту појаву.

Сумирајући овај део расправе о убиству можемо извести неколико закључака. Прво, судови изричу релативно строжије казне за убиства, него за остала кривична дела. Наиме, једино се код кривичног дела убиства, што је у пракси добро познато, изречене казне приближавају максимуму. У периоду 1993–2002. година изречено је укупно 1.968 казни лишења слободе за обична и тешка убиства или 98,44% од укупно изречених санкција у том периоду.²¹ Од тога највише казни затвора у трајању од 5 до 10 година или 29,77%. Потом следе лишења слободе у трајању од 1 до 3 године или 26,21%. Најстрожије казне, у трајању преко 10 година, изречене су 22,11% случајева. Од тога 1,57% отпада на казну затвора од 20 година и на две смртне казне. Када је у питању најтежа, смртна казна истичемо да се прва осуђујућа пресуда којом је изречена смртна казна односила на убиство из користољубља, а друга из 2001. године на убиство више лица. Условна осуда чини 0,85% посто случајева.

Код привилегованих убистава слика је нешто другачије.²² Од укупног броја осуђених лица за лакше облике убиства којих је 441, у периоду 1993–2002, на условну осуду отпада 32,46%, а на казну затвора 67,12%. Највише је заступљена казна лишења слободе од 1 до 3 године или

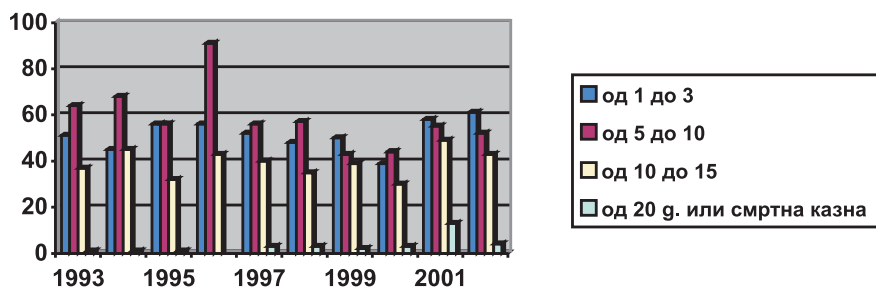
²⁰ Ђорђевић, М.: *Основне карактеристике новог Кривичног закона СФРЈ са сџановишћом примене у пракси*, ЈРКК, бр. 2/1977, страна 38.

²¹ За период 1993–2002. година, за обично и тешка убиства, укупно је изречено 1999 различитих санкција. Највећи број је казни лишења слободе, укупно 1968. Казна затвора до 6 месеци изречена је у једном случају, од 6 месеци до 1 године у 222 случаја, од 1 године до 3 године у 516 случаја, од 3 до 5 година у 207 случаја, преко 5 година у 586 случаја, од 10 до 15 година у 394 случаја, од 15 година у 11 случаја, од 20 година затвора у 29 случаја, смртна казна у 2 случаја, условна осуда у 17 случаја, васпитне мере у 3 случаја и на крају, проглашено је кривим, а ослобођено од казне 11.

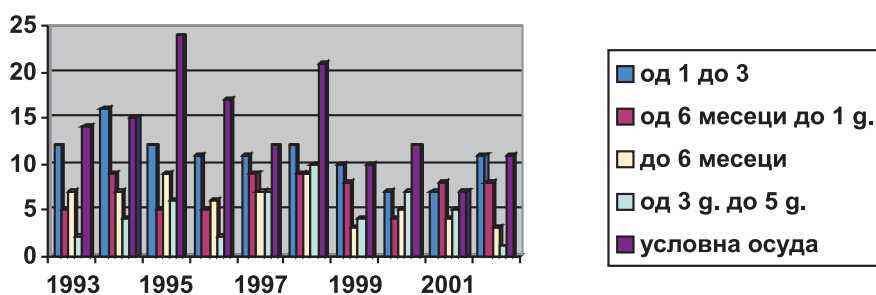
²² За период 1993–2002. година, за привилегована убиства, укупно је изречено 441 санкција. Највећи број је казни лишења слободе, укупно 296. Казна затвора до 6 месеци изречена је у 60 случаја, од 6 месеци до 1 године у 70 случаја, од 1 године до 3 године у 109 случаја, од 3 до 5 година у 48 случаја, преко 5 година у 9 случаја, условна осуда у 143 случаја и на крају, проглашено је кривим, а ослобођено од казне 2.

24,71%. Потом следи затвор од 6 месеци до 1 године или 15,87%. Затвор до 6 месеци је изречен у 13,6% случајева, а затвор од 3 до 5 година у 10,88% случајева.

Изнете податке приказатимо путем следећих дијаграма.

Дијаграм 3 – Тешка убиства (изречене казне)

Дијаграм 4 – Привилегована убиства (изречене санкције)

Морамо рећи да нам је, у вези са казненом политиком, пажњу привукла релативно висока стопа примене условне осуде (види дијаграм 4) за привилегована убиства. Она чак 1995, 1996, 1997, 1998. и 2000. године доминира у односу на остале санкције. Највише условних осуда је изречено 1995. године, чак 24 од 57 изречених санкција за привилегована убиства у тој години, што је 42,1%.

Закључак

Увид у казнену политику законодавца и судова код једног од најтежих деликата требало би да нам укаже да ли је и у којој мери прво, законодавац успешно поставио оквире и усмерења казненој политици судова и да ли су правосудни органи, своју значајну улогу коју имају у примени законских решења у пракси, задовољавајуће обавили. Свакако, законодавна и судска власт би требало да делују синхронизовано и да се међусобно допуњују.

Нама се чини да су казне које су биле забрањене Кривичним законом Србије одговарале тежини и опасности кривичног дела убиства. Кривични законик Србије је отишао и корак даље, јер је омогућио одмеравање казне за тешка убиства и у распону од 30 до 40 година, што раније није био случај. Законодавна казнена политика је, очигледно, пролазила последњих година кроз динамичну фазу. Већ смо раније поменули да је увођење нових квалификованих убистава значило поштравање репресије. Да ли ће и у којој мери то утицати на смањење овог тешког деликта насиља?

Казнена политика судова је, по нашем мишљењу, у приличној мери усклађена са намером законодавца која се изражава кроз прописане казне за ова дела. У структури казни изречених за обична и тешка убиства доминирају казне од 5 до 10 година затвора. За њима не заостају ни казне које су близу (у то време) прописаном максимуму од 15 година затвора, па чак и у одређеном, додуше, мањем броју казне од 20 година затвора. Све то говори у прилог тврдње да је казнена политика судова у домену кажњавања учинилаца кривичних дела убиства, усклађена са интенцијом законодавца израженом кроз прописане распоне казне за ово дело.

Литература:

1. Ashwort, A.: *Principles of Criminal Law*, Oxford: University press, 1999.
2. Ђорђевић, М.: *Кривично законодавство и казнена политика*, *Зборник радова Проблеми казнене политике судова*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Институт за криминолошка и социолошка истраживања Београд, 1973.
3. Ђорђевић, М.: *Основне карактеристике новог Кривичног закона СФРЈ са ситановићевом применом у пракси*, *ЈРКК*, 2, 1977, 15–35.
4. Краус, Б.: *Развој, карактеристике и основни проблеми казнене политике у Југославији*, *Зборник радова Проблеми казнене политике судова*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 1973, 19–51.
5. Лазаревић, Љ.: *Убиства у југословенском кривичном законодавству-de lege lata и de lege ferenda*, *Зборник радова Нека практична питања казненог законодавства Југославије*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000.
6. Николић, Д. Димитријевић, Д.: *Насилна смрт у Југославији 1950–2000*, Београд, 2002.
7. Пековић, Н.: *Казнена политика у Државној заједници Србија и Црна Гора и њен утицај на превенцију криминалитета*, *ЈРКК*, 2–3, 2003, 175–189.
8. Радуловић, Љ.: *Криминална политика*, Правни факултет, Београд, 1999.
9. Стојановић, З.: *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет, Нови Сад, 1991.
10. Schubarth, M.: *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht*, Besonderer Teil, Bern: Verlag Stämpfli & Cie AG, 1982.
11. Yeo, S.: Canadian, Indian and Australian Perspectives on Murder: A Comparative Study, *The Law of Homicide, Provocation and Self-Defence: Canadian*,

Australian and other Asia-Pacific Perspectives, Canada: Center for Asia-Pacific Initiatives, 2000.

12. Живановић, Т.: *Основи кривичној права Краљевине Југославије – посебни гео*, Штампарија „Гундулић“, Београд, 1938.
-

Abstract: *Among all criminal offences, criminal homicide is thought to be one of the most serious. It includes deprivation of the most fundamental, the most elementary and the most important, among human rights, i. e. the right to life. Today, there is no criminal legislation that does not protect this man's good as the most valuable. By each criminal homicide our humanity is deprived of a member of its community, to deprive the man of his life is an irreparable harm. Therefore, special attention is paid to criminal homicide in the theory of criminal law, as well as in legislation and in practice.*

Studying the penal policy concerning these crimes, we made an attempt to find out the characteristics and tendencies of the penal policy of courts during their proceedings, as well as the kind and amount of imposed criminal penalties. We are not going to ignore the importance that prevention, general or special, could have in repression of this kind of crime.

Studying the concerned penal policy, these crimes were supported by relevant data of the Institute for Statistics of the Republic of Serbia. We used the data that concerned crimes against persons in Serbia from 1993. to 2002. This period was considered long enough in order to establish some tendencies of penal policy.

Key words: *homicide, penal policy, human rights, court.*
